

T. G. FENNELL

OTRĀ UN TREŠĀ KONJUGĀCIJA AGRĀKAJĀS LATVIEŠU GRAMATIKĀS

Pirmie latviešu valodas gramatiķi varēja lielā mērā izmantot teorētiskas vadlīnijas, ko viņi pārņēma no „universālās“ latīņu tradīcijas, un tikpat labi latviešu kā latīņu valodai der zināmi pamatjēdzieni, piem. trīs gramatiskās personas un divi gramatiskie skaitļi. Tāds paralēlisms visiem šo divu valodu struktūras aspektiem tomēr nebija derīgs un daudzos gadījumos atbildes bija jāmeklē nevis „universālajā“ latīņu valodas paraugā, bet patstāvīgā, empīriskā analizē. Latviešu darbības vārdu sadalīšana atsevišķās konjugācijās, to skaita un definīcijas noteikšana, bija viens no tiem jautājumiem, kur nepalīdzēja latīņu valodas paraugs, un pat pēc divsimt gadiem palika neatrisinātas problēmas. Šinī sakarā lielas grūtības radīja daudzsilbju nenoteiksmes darbības vārdu aprakstīšana jeb, mūsdienu terminoloģijā, atšķirība starp otro konjugāciju, kam tagadnē divsilbju izskaņa (piem. *-āju*), un trešo konjugāciju, kam tagadnē viensilbīgā galotne *-u*.

Pirmajai mums pazīstamajai latviešu valodas gramatikai, J. G. Rehehūzena „*Manuductio ad Linguam Lettonicam*“¹, neizdodas pat identificēt daudzsilbju nenoteiksmju kategoriju. Autors nekur neatzīst nenoteiksmes zilbju skaitu kā kritēriju latviešu darbības vārdu konjugācijās sadalīšanai, bet balstās vienīgi uz to, ka nenoteiksmes pēdējā *-t* priekšā ir vai nu patskanis (*verba pura*), vai līdzskanis (*verba impura*). Visi *verba impura* tiešām ir viensilbīgi, bet ne visi viensilbīgi darbības vārdi tomēr ir *verba impura*, un rezultātā Rehehūzena *verba pura* sastāv ne tikai no visiem daudzsilbīgiem, bet arī no dažiem viensilbīgiem darbības vārdiem. Tāda vismaz ir viņa teorija, bet tā kā praksē viņš neloka viensilbīgos *verba pura* pēc daudzsilbju *verba pura* parauga², mēs varam šeit pieņemt daudzsilbju nenoteiksmju un Rehehūzena *verba pura* kategorijas vienādību.

Rehehūzens šiem daudzsilbju darbības vārdiem nedod divus tagadnes atvasināšanas veidus un jāsecina, ka visu daudzsilbju darbības vārdu konjugācija viņam ir identiska. Atvasinot tagadnes formu³, Rehehūzens saīsina nenoteiksmes izskaņas raksturīgo patskani un daudzskaitļa pirmajā un otrajā personā pieliek galotnes

¹ Riga, Schröder, 1644.

² „*Manuductio*“, 32, 34, 36, 37, 39 u. c.

³ „*Manuductio*“, 14, 16.

-am, -at, tā ka iznāk nenoteiksmei *runnaht* šādas tagadnes formas: *runna*, *runna*, *runna*, *runna-am*, *runna-at*, *runna*⁴. Mēs varam līdzīgi rekonstruēt darbības vārdam *rackstiht*: **racksti*, **racksti*, **racksti*, **racksti-am*, **racksti-at*, **racksti*. Šie piemēri liek domāt, ka Rehehūzens nemaz nav pamanījis atšķirību starp otro un trešo konjugāciju.

Jāņēm vērā tomēr vēl viena piezīme Rehehūzena atvasināšanas likumā: „Iespējams izlaist arī pašu [raksturīgo] patskani...“⁵ Piezīme ir bez tālākiem paskaidrojumiem un patskaņa izlaišanai tātad jābūt pavisam fakultatīvai. Pielietojot praksē šo piezīmi sakarā ar augšminētajiem piemēriem, mums ir vēl sliktāks rezultāts ar *runnaht* (**runn*, **runn*, **runn*, **runn-am*, **runn-at*, **runn*), bet samērā labāks rezultāts ar *rackstiht* (**rackst*, **rackst*, **rackst*, **rackst-am*, **rackst-at*, **rackst*). Ja varētu pierādīt, ka Rehehūzens regulāri izlaiž patskani trešās konjugācijas darbības vārdos, bet regulāri to patur otrās konjugācijas darbības vārdos, tad būtu vismaz kāds pamats pieņemt, ka viņa piezīme par patskaņa izlaišanu tomēr aizrāda uz attiecīgo tagadnes formu atšķirību, bet viņa tālākie materiāli tādu spriedumu neapstiprina. Kaut arī viņa problēma būs bijusi teorētiska drīzāk nekā praktiska, tomēr jāatzīst, ka viņa „Manuductio“ ļoti maz sniedz daudzsilbju nenoteiksmju jautājumā.

Otro aprakstu atrodam Mārtina Bihnera Albumā⁶, kur pierakstītas dažas šur un tur Bihnera savāktas gramatiskas piezīmes, kas esot bijušas viņa paša lietošanai, nevis izdošanai. Piešķirušas jau darbības vārdam *šargaht* abas tagadnes formas *šargu* un *šargaju* (272. lpp.), Bihnera piezīmes pretendē tālāk (273. lpp.)⁷, ka „[darbības vārdiem,] kas beidzas ar *-aht*, īstenības izteiksmes tagadnē ir divkārša forma, jo šo atvasina no nenoteiksmes vai nu aizvietojot *-aht* ar *-u*, kā piem.

sinnaht	es sinnu
šarrgaht	es šarghu,

vai aizvietojot pēdējo *-t* ar *-ju*, kā piem.

runnaht	es runnaju
maitaht	es maitaju.“

Ja teiktais nozīmē, ka *visus* darbības vārdus, kas beidzas ar *-aht*, var locīt abējādi, tad Bihnera piezīme acīmredzot ir nepareiza, bet, ja var dažus locīt pēc pirmā, bet

⁴ „Manuductio“, 17.

⁵ „Manuductio“, 17. „Posset et ipsa vocalis rescindi...“

⁶ Izd. L. Arbuzovs, „17. g. s. latviešu gramatika bij. Kurzemes hercogu bibliotekā Pēterpilī“ // Filologu biedrības raksti 5 (1925), 106–125.

⁷ „Quae desinunt in AHT, duplicem habent formam Praes. Indic., vel enim formatur ab infinito mutando *āt* in *u*, ut sinnāt: *es sinnu*, šarrgaht: *es šarghu*; vel mutando *t* in *ju*, ut runnaht: *es runnaju*, maitaht: *es maitaju*.“

citus pēc otrā parauga, tad tūlīt rodas jautājums, kā var noteikt katram darbības vārdam pareizo locīšanas veidu. Bez jau pieminētajiem darbības vārdiem Bihners citē vēl desmit⁸, kas lokāmi pēc garākā *-ju* parauga, bet saraksts ir ļoti nepilnīgs un nebūt nepaskaidro citus darbības vārdus, it sevišķi tos, kam nenoteiksmē citāda izskaņa. Vienīgais pielikums Bihnera sarakstam ir viņa vispārinājums, ka „visi darbības vārdi, kas beidzas ar *-waht*, *-weht*, *-wiht* [vai], *-woht*“, ir lokāmi pēc *runnaht* un *maitaht* parauga, t. i. ar *-ju*, nevis *-u*, tagadnē (273. lpp.)⁹.

Skatoties uz *-waht* nenoteiksmēm, Bihneram šeit taisnība, jo, izņemot nenoteiksmes, kas beidzas ar *-ināt*, un četras citas, no kurām nevienai nav līdzskaņa *-v-* saknes galā, *visas -aht* nenoteiksmes seko garākajam *-ju* paraugam. Nevienam izņēmumam nebeidzoties ar *-waht*, var gan secināt, kaut arī bez jebkādas lielas nozīmes, ka visi *-waht* darbības vārdi prasa tagadni ar *-ju*.

Tos, kas beidzas ar *-ēt*, ir daudz grūtāk šķirot pa kategorijām, bet, ja varam sa-
viem avotiem¹⁰ uzticēties, tad modernajā valodā esot 34 darbības vārdi, kas beidzas ar *-vēt*. Tikai viens no šiem, t. i. *stāvēt*, runā pret Bihnera vispārinājumu. Visi citi gan pieder pie otrās konjugācijas un, lai gan pastāv iespēja, ka septiņpadsmitajā gadsimtenī bija arī citi tādi vārdi, kuru starpā varbūt vēl kāds izņēmums, tagadējo liecību gaismā jāatļauj, ka Bihnera likums par *-weht* nenoteiksmēm ir gandrīz pilnīgi pareizs.

Liekas, ka nav neviena daudzsilbju darbības vārda, kas beidzas ar *-vīt*, un šķiet, ka šī vārdu kategorija ir tukša un tukšs arī Bihnera norādījums par to locīšanu.

Tā kā visi daudzsilbju darbības vārdi, kas beidzas ar *-ot*, pieder pie otrās konjugācijas, ir skaidrs (bet nenožīmīgs), ka tur pieder arī apakšgrupa ar izskaņu *-vot*.

Rezumējot, redzam, ka vienā gadījumā Bihnera vispārinājums ir tukšs. Vēl divos gadījumos tas ir pareizs, bet nenožīmīgs. Tikai *-weht* gadījumā tam ir zināma nozīme. Bihnera darbā pirmo reizi tiek skaidri aizrādīts uz divu atsevišķu paraugu pastāvēšanu, bet noteicot, kā darbības vārdi, atsevišķi vai kolektīvi, pareizajā paraugā nospraužami, sasniegumu tomēr ir maz.

Jānis Langijs savā 1685. gada vārdnīcā un gramatikā¹¹ nemaz nemin darbības vārdu konjugācijas tipus, bet raksta (194. lpp.)¹²: „Šeit seko latviešu konjugācijas

⁸ Pareizi gan *gadaht*, *glabbaht*, *lammaht*, *maitaht*, *masgaht*, *nešsaht*, *staigaht*, *kappaht*, *suckaht*, bet šaubīgāks *raudaht*.

⁹ „Sic omnia in *waht*, *weht*, *wiht*, *woht*.“

¹⁰ Jakubaite T. (red.) Latviešu valodas inversā biežuma vārdnīca. Rīga, 1976. 437–439 un Soida E., Kļaviņa S. Latviešu valodas inversā vārdnīca. Rīga, 1970, 175–176.

¹¹ „Lettisch-Deutsches LEXICON... Sampt einer kurtzen GRAMMATICA... von Johanne Langio, ...“ (rokrakstā, 1685). Izd. E. Blese: Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku. Rīgā, 1936.

¹² „Folget demnach ein Typus der Lettischen Conjugation, nach welchem alle andere verba... können conjugiret werden, ausgenomēn die Anomala“.

paraugs, pēc kā visus citus darbības vārdus... var locīt, izņemot nekārtņos“. Paraugš viņam ir trešās konjugācijas darbības vārds *mihläht* un tātad viņa sistēmā modernajai otrajai konjugācijai vienkārši nav vietas. Problēmas atrisināšanai viņš nav ziedojis gluži nekā.

Jura Dreseļa gramatika¹³ iznāca tanī pašā gadā. Viņš sniedz stipri sajauktas divu darbības vārdu tipu paradigmas (17.–18. lpp.) un atkārtoto gandrīz vārdu pa vārdam Bihnera teoriju, turklāt arī grūti attaisnojamo „-*waht*, -*weht*, -*wiht*, -*woht*“ principu. Viņa vienīgais sasniegums šinī jautājumā, kas tomēr uzskatāms par lielu soli uz priekšu, ir tas, ka viņš skaidri definē divas darbības vārdu kategorijas, vien-
zīlbīgo un daudz-
zīlbīgo, ar to aptverot, ka darbības vārdu konjugācija latviešu valodā saistīta ar zīlbu skaitu nenoteiksmē, nevis, kā bija domājis Rehehūzens, ar pat-
skaņa vai līdzskaņa atrašanos pēdējā -*t* priekšā.

1685. gadā iznāca arī Adolfiga gramatika¹⁴. Daudz plašāka nekā iepriekšējie darbi, Adolfiga gramatika veltī arī vairāk vietas (57.–100. lpp.) daudz-
zīlbu darbības vārdu locīšanai, kaut gan attiecīgajās lapaspusēs atrodam daudz vairāk paradigmu nekā paskaidrojumu. Atzīstot, tāpat kā Dreselis, nenoteiksmes zīlbu skaita centrālo lomu (57.–58. lpp.), viņš atkārtoti „saknes gala -*v*-“ principu, minot tomēr tikai izskaņas -*waht*, -*weht* un -*woht*, ne vairs šaubīgo izskaņu -*wiht*. Adolfigs sniedz prāvu skaitu šī principa piemēru un apgalvo, ka arī citi daudz-
zīlbu darbības vārdi lokās tāpat (59. lpp.), bet viņš nedod nekādu palīglikumu, kas noteiktu, kurā apakšgrupā citi darbības vārdi ir ietilpināmi, un apmierinās ar piemēru sarakstu un plašām paradigmām. Šīs paradigmas ir daudz pareizākas nekā tās, ko sniedz citi septiņpadsmitā gadsimta gramātiķi, un šis līdz šim labākais abu tagadnes locīšanas veidu raksturojums ir svarīgākais Adolfiga sasniegums daudz-
zīlbu darbības vārdu jautājumā. Viņa sasniegums ir praktisks drīzāk nekā teorētisks un tādā sakarībā viņš pats raksta (58. lpp.)¹⁵: „...es nezinu, kā to [darbības vārdu — T. G. F.] variāciju varētu ietvert kādā noteiktā likumā; var tikai cerēt, ka citi to izpētīs un darīs zināmu. Es atzīstos, ka pagaidām ir bijis jāapmierinās tikai ar valodas pielietošanas novērojumiem“.

Teorētiskā problēma turpmāk ir skaidra: kā, sākot no nenoteiksmes, būtu iespējams paredzēt tagadnes formu? Grūtības rodas ar faktu, ka tagadnes formas ir divas, bet nenoteiksmes, kā arī pagātnes formā šādas atšķirības pavisam trūkst.

¹³ Gantz kurtze Anleitung zur Lettischen Sprache, ans Tages Licht gegeben Von GEORGIO Dreszell... (Riga, Nöller, 1685).

¹⁴ Erster Versuch Einer kurtz-verfasseten Anleitung zur Lettischen Sprache, überreicht von HENRICO ADOLPHI... (Mitau, Radetzky, 1685).

¹⁵ „... ich nicht weiss, wie man dero Wandelung unter eine gewisse Regul bringen könne; Wüdsche, dass es andre erforschen und mittheilen mögen. Ich gestehe es, dass ich mich bisshero nur mit der Observantz des Gebrauchs behelffen müssen.“

Tāpēc varētu likties, ka būtu daudz vienkāršāk ņemt par doto pamatformu un sākumpunktu nevis nenoteiksmi, bet pašu problēmātisko tagadnes formu, no tās atvasinot vienveidīgās nenoteiksmes un pagātnes formas.

Mēģinājums ieviest šo pieeju raksturo pirmo astoņpadsmitā gadsimteņa gramatiku, 1732. gada „Dispositio imperfecti...”¹⁶, kurā lasām (30. lpp.)¹⁷: „Darbības vārdiem, kas [tagadnē – T. G. F.] beidzas ar *-aju*, *-eju*, *-oju*, utt., tagadnes un pagātnes forma ir identiska, piem. *es mekleju*...”. Šo formulējumu sabojā gadījumi, kur mainās patskaņa kvantitāte (piem. *es reju/rēju*), bet citādi vienādojums tomēr ir pareizs. Problēma rodas tad, kad autors apgalvo līdzīgu vienādojumu darbības vārdiem, kas tagadnē beidzas ar *-bu* un *-cu* (sal. *es gribu/gribēju*, *es ticu/ticēju*). Tāpat ar citām tagadnes izskaņām autora vispārinājumi ir nepareizi. Tagadnes izskaņai *-du* atbilstot pagātnes izskaņa *-žu*, izņemot *dzirdu*, *baudu* un *raudu*. Īstenībā izņēmumu ir daudz, daudz vairāk, jo te pieder prāvs skaits darbības vārdu, ko loka pēc *muldu* vai arī *sodu* parauga, kā arī vienreizējais izņēmums *dziedu*. Tagadnes izskaņai *-dzu* atbilstot pagātnē *-dzeju*, kas būtu pareizi runājot par daudzsilbju konjugācijām vien, bet, ko lai saka par *sedzu/sedzu*, *sniedzu/sniedzu* u. c.? Tagadnes izskaņai *-nu* atbilstot pagātnē *-naju*, bet autors ir aizmirsis pretrunīgos *svinu/svinēju*, *manu/manīju*, *dzenu/dzinu* un daudzus citus. Iebilst var tāpat pret pārējām citētajām izskaņām „Dispositio” formulējumā (30.–32. lpp.). Arī tad, ja vērā ņemam tikai daudzsilbju darbības vārdus, ir skaidrs, ka starp līdzskani saknes galā un raksturīgo locīšanas patskani nav nekāda sakara (sal. *dziedu/dziedāju*, *ziedu/ziedēju*, *valdu/valdīju* un *zinu/zināju*, *skanu/skanēju*, *gamu/ganīju*). No tā izriet, ka mēģinājums noteikt pagātnes formu, vadoties tikai pēc tagadnes formas, ir veltīgs.

„Dispositio” ierosina arī atvasināt nenoteiksmi no pagātnes formas (24.–25. lpp.). Daudzsilbju darbības vārdos šis ir ļoti vienkāršs process, ja tikai pati pagātnes forma ir pareizi atvasināta. Tā kā „Dispositio” ar saviem likumiem nedod un nevar dot pareizās pagātnes formas, nav nozīmes šeit kavēties pie nenoteiksmes un pagātnes sakarībām.

„Dispositio” izrādījās tikai par īslaicīgu novirzīšanos no agrākās pieejas, kurā par doto pamatformu un sākumpunktu uzskatīja nenoteiksmi, un nākošais apraksts, 1737. gada „Lotavica Grammatica”¹⁸, atgriežas tūlīt pie šīs agrākās sistēmas. Daudzsilbju darbības vārdus, kas beidzas ar *-aht* (piem. *sargaht*, 63.–69. lpp.), autoŗs loka pēc (modernās) trešās konjugācijas, kā arī tos ar *-eht* (piem. *redzeht*, 73.–75. lpp.) un *-iht* (piem. *darriht*, 75.–77. lpp.), bet darbības vārdus ar *-oht* (piem. *barjoht*,

¹⁶ Dispositio Imperfecti ad Optimum seu Rudimenta Grammatices Lotavicae (Vilnae, 1732). Tagad plaši atzīts, ka autors ir G. Špungjaņskis (Szpungiański).

¹⁷ „Verba Desinentia in Aju, Eju, Oju, etc. Habent praeteritum simile praesenti, vg. *Es Mekleju*, Quaero et Quaesivi...”

¹⁸ Lotavica Grammatica (Vilnae, 1737). Tagad plaši atzīts, ka autors ir H. Mēdems (Medem).

77. – 80. lpp.) un vienīgo ar *-uht* (t. i. *dabbuht*, 80. – 82. lpp.) pēc (modernās) otrās konjugācijas. Kādā piebildē (59. lpp.) viņš māca, ka pēc (modernās) otrās konjugācijas jāloka darbības vārdi ar *-waht*, *-weht* un *-woht*, kā arī daudzi citi ar *-aht*. Par *-aht*, *-eht* un *-iht* tipiēm teiktais ir ļoti nepilnīgs un maldinošs, par *dabbuht* pavisam pareizs, par *-oht* tipu arī pareizs, bet neveikli atkārtotais. Šeit skaidri atspoguļojas Adolfa mācība; arī piemēri, ko sniedz „*Lotavica Grammatica*“, acīmredzot pārņemti no Adolfa „*Erster Versuch*“, ko autors jau savā ievadā (3. – 4. lpp.) atzīst par svarīgu priekšteci. Ievads arī liek domāt, ka autors šur tur paplašinājis Adolfa teikto (3. lpp.)¹⁹, bet daudzsilbju darbības vārdu locīšanas teorijā nav nekā jauna. Pagāja vēl 24 gadi, kamēr radās vēl kāda virzīšanās uz priekšu.

Tikai ar Stendera „*Neue vollständigere Lettische Grammatik*“ 1761. gadā²⁰ var konstatēt kādus uzlabojumus. Stenders atzīst savas grūtības, noteicot tagadnes formu daudzsilbju darbības vārdiem, ko viņa darbā dēvē par pirmo konjugāciju (39. lpp.), un atšķirot, kādi ir ar īsākām, kādi ar garākām galotnēm. Ievadā viņš raksta (xi lpp.)²¹: „Kaut gan man bija izdevies viss minētais [t. i. viņa inovāciju saraksts – T. G. F.], tomēr palika neatrisināta viena problēma, proti: Kā pirmās konjugācijas darbības vārdos ar izskaņām *-aht*, *-eht* un *-iht* var nosacīt, vai īstenības izteiksmes tagadne lokāma ar raksturīgo burtu, vai ne...?“. Konstatējot, ka *-oht* tipa darbības vārdi visi lokās ar raksturīgā patskaņa paturēšanu (44. lpp.), Stenders turpina ar *-aht*, *-eht* un *-iht* darbības vārdu sadalīšanu garākā un īsākā kategorijā.

Par daudzsilbīgajiem, kas beidzas ar *-aht*, viņš māca (45. – 46. lpp.), ka visi, izņemot četrus (*dseedah*, *raudah*, *sargah*, *sinnah*), lokāmi pēc (modernās) otrās konjugācijas. (Ar to pareizi aprakstīts darbības vārds *raudah*, kas daudzos agrākos darbos aplam klasificēts.) Viņš arī pirmais saskata atsevišķo *-ināt* apakšgrupu, to saucot neprecīzi par *-nah* tipu (46. lpp.) un nepareizi šai apakšgrupai atļaujot abas tagadnes formas.

Daudzsilbju nenoteiksmes ar *-eht* ir daudz sarežģītākas un arī šodien jāapmierinās ar to sadalīšanu bez jebkāda vispārēja kritērija palīdzības divos pagaros sarakstos. Tāda ir arī Stendera pieeja (46. – 48. lpp.), kaut gan viņš novēro tālāk, ka darbības vārdi ar trim vai vairāk zilbēm vienmēr lokās pēc (modernās) otrās konjugācijas²². Nav skaidrs, kāpēc viņa pēcteči šo atklājumu ir aizmirsuši.

¹⁹ „priori pauca... addens“. („Šo to pirmajam [darbam] pielikdams.“)

²⁰ Gotthard Friederich Stender. *Neue vollständigere Lettische Grammatik...* (Braunschweig, 1761).

²¹ „Da mir dieses alles gelungen war, so blieb mir noch ein Knoten unaufgelöset. Nemlich: Wie man in den Verbis I. Conjug. in aht, eht und iht unterscheiden soll, ob das Praes. Indic. nach der littera characteristica gehe oder nicht...“

²² Par izņēmumu varam citēt tikai *vajadzēt*.

Daudzzilbju nenoteiksmes ar *-iht* viņš tāpat vienkārši sadala divos sarakstos (48.–49. lpp.), bet, ņemot vērā lielo starpību šo sarakstu garumā (97 sekojot īsākajam, bet tikai 28 garākajam paraugam)²³, būtu *bijis* pavisam pieņemams, kā mūsdienu praksē, klasificēt *-iht* nenoteiksmes trešajā konjugācijā un pielikt izņēmumu sarakstu. Pret šo iespēju runā fakts, ka astoņpadsmitajā gadsimtenī bija manāmi vairāk tādu izņēmumu nekā tagad, un Stendera formulējums ir varbūt labākais, ko mums būtu tiesības sagaidīt.

Jāpiebilst, ka viņš ir arī atcēlis nederīgo „saknes gala *-v-*“ principu.

Viņa apraksts ir līdz tam laikam vissīkākais un vispareizākais daudzzilbju darbības vārdu tagadnes formu raksturojums. Stendera ievērojamās šaubas daudzzilbju nenoteiksmju kārtošanas lietā ir ironisks pretstats tam, ka viņa analīze tik ļoti pārspēj agrākās un ir tikai ar sīkumiem mazvērtīgāka par šodien pieņemto.

Augšminētā analīze, kas īstenībā ir viņa lielākais sasniegums darbības vārdu morfoloģijā, skaidri rāda ceļu uz mūsdienu atzīto formulējumu un pilnīgi attaisno uzskatu, ka šeit, kā arī daudzus līdzīgos jautājumos, Stenders ne tikai savelk kopā, bet arī paplašina un izsmalcina savu priekšteču darbu. Varam teikt, ka viņa gramatikā nobriedusi latviešu valodas darbības vārdu pētniecības pirmā fāze.

THE SECOND AND THIRD CONJUGATIONS IN THE EARLIEST LATVIAN GRAMMARS

Summary

The earliest writers on Latvian inherited much of their framework from Latin, but many questions required independent empirical analysis, especially in verb morphology. The present tense contrast between *dzied-u* and *strād-āju* proved particularly troublesome.

Rehehusen (1644) seems to have been hardly aware of the problem. Büchner (c. 1670) did little more than note the two types. Langius (1685) did not refer to the problem at all. Dreszell (1685) recognized the distinction between monosyllabic and polysyllabic infinitives, but his treatment of polysyllabics was highly confused. Adolphi (1685) provided the first extensive treatment, but yet left many details unresolved. The „Dispositio imperfecti...” (1732) offered a new theoretical approach in which the present (not the infinitive) serves as the starting-point, but this innovation, both in practice and in theory, proved to be unworkable. The next grammar, “Lotavica Grammatica” (1737), reverted to a re-statement of Adolphi’s views.

It is only with Stender (1761), who, ironically, expressed grave doubts about the organization of polysyllabics, that further real progress is made. His description is inferior to the modern theory in minor respects only. His work stands as the culmination of the first phase of research on the Latvian verb.

²³ Vēl 18 lokoties fakultatīvi pēc (modernās) otrās vai trešās konjugācijas.